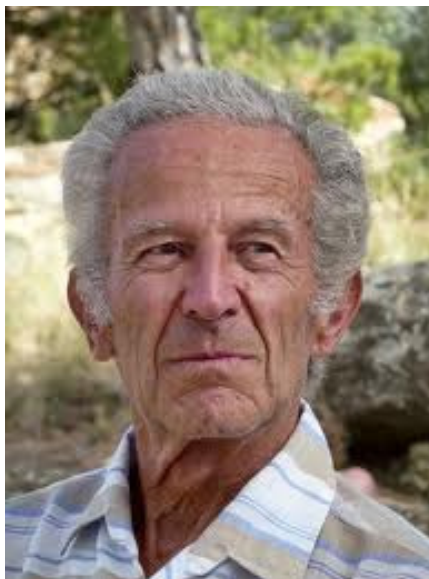

STUDIA MEDIAEVALIA CURT WITTLIN DICATA
MEDIAEVAL STUDIES IN HONOUR CURT WITTLIN
ESTUDIS MEDIEVALS EN HOMENATGE A CURT WITTLIN

ENTITATS COL·LABORADORES

Grup de recerca consolidat de la Generalitat de Catalunya SGR 2014-119
(2014-2016): «Cultura i literatura a la baixa edat mitjana» (NARPAN)

Grup de recerca de literatura catalana medieval
de la Universitat d'Alacant (LICATMED)

Grup d'investigació de la Universitat d'Alacant
«EXPLANAT: Recerques de llengua i literatura catalanes»

Projecte de recerca FFI2013-45931-P del Ministerio de Economía y Competitividad:
«La cultura literària medieval i moderna en la tradició manuscrita i impresa» (V).

Projecte de recerca FFI2014-52380-C2-2 del Ministerio de Economía y Competitividad:
«El contexto literario de las poesías de Ausiàs March»

Fundació Carulla

Institució de les Lletres Catalanes. Generalitat de Catalunya

University of Saskatchewan. College of Arts and Science

Universitat de València. Departament de Filologia Catalana

STUDIA MEDIAEVALIA CURT WITTLIN DICATA
MEDIAEVAL STUDIES IN HONOUR CURT WITTLIN
ESTUDIS MEDIEVALS EN HOMENATGE A CURT WITTLIN

Edició a cura de Lola Badia, Emili Casanova i Albert Hauf

INSTITUT INTERUNIVERSITARI DE FILOLOGIA VALENCIANA
«SYMPOSIA PHILOLOGICA», 25
Alacant, 2015

Studia mediaevalia Curt Wittlin dicata = Mediaeval studies in honour Curt Wittlin =
Estudis medievals en homenatge a Curt Wittlin / edició a cura de Lola Badia, Emili
Casanova i Albert Hauf. – Alacant : Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana,
2015. – 366 p. ; 23 x 17 cm. – («Symposia Philologica» ; 25)
Textos en català, castellà i anglés. – Inclou referències bibliogràfiques

ISBN: 978-84-606-8839-6

D.L. A 505-2015

1. Wittlin, Curt – Discursos, assaigs, conferències. 2. Literatura catalana – Anterior a
1500 – Història i crítica. 3. Català medieval (Llengua) – Història. I. Badia, Lola (1951-).
II. Casanova, Emili . III. Hauf i Valls, Albert Guillem. IV. Institut Interuniversitari de
Filologia Valenciana. V. Sèrie

821.134.1'04.09

811.134.1"04/14

Director de la col·lecció: Josep Martines

© Els autors

© D'aquesta edició: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana
Universitat d'Alacant

Primera edició: juny de 2015

Portada: Llorenç Pizà

Il·lustració de la coberta: signatura de Curt Wittlin

Imprimeix: Quinta Impresión S. L.

ISBN: 978-84-606-8839-6

Dipòsit legal: A 505-2015

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa de cap manera ni per cap mitjà, ja siga electrònic, químic, mecànic, òptic, de gravació o de fotocòpia, sense el permís previ de l'editor.

PRÒLEG

Curt Wittlin, romanista format a l'escola de Basilea, és un dels millors coneguts de la cultura medieval. Es tracta d'un estudiós estimat per les seues qualitats humanes i valorat públicament amb diversos premis i distincions atorgats per les principals institucions literàries i polítiques catalanes, com ara l'Institut d'Estudis Catalans, la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona o la Generalitat de Catalunya, que li va concedir la Creu de Sant Jordi. Ja és hora que els col·legues i amics de professió també expressem el nostre respecte i admiració per la seua llarga i fructífera trajectòria. Per això li oferim la present miscel·lània sobre temes de les especialitats que compartim amb la voluntat de mostrar fins a quin punt li estem agraïts i com, de fet, ens sentim beneficiaris dels seus ensenyaments.

En efecte, un nombre prou representatiu d'especialistes, vint-i-sis, cultivadors de la cultura medieval i moderna, hem volgut oferir un tastet del nostre treball, amb sentiment de gratitud, a la tasca d'en Wittlin, que a partir d'una completa formació grecollatina i una àmplia visió romanística fou pioner en molts aspectes, com en l'aprofitament de la informàtica per a estudiar les fonts, els temes i la llengua d'autors medievals: en especial, les concordances inèdites de l'obra de Roís de Corella, o el repertori d'expressions multinominals, o continuador excel·lent de l'escola canadenca en l'estudi de l'obra d'Eiximenis.

Wittlin, malgrat regir una càtedra de lingüística romànica dedicada especialment al francès a la Universitat de Saskatchewan, Saskatoon (Canadà), no perdé mai el contacte amb els territoris de parla catalana, dels quals es va enamorar a través del testimoni i passió de Germà Colón, venint a Barcelona i València contínuament i estudiant majoritàriament temes de cultura i llengua del nostre territori, com el *Tresor* de Guillem de Copons, traducció medieval de Brunetto Latini, el *Tirant lo Blanc*, la *Doctrina Compendiosa*, que atribueix a Ramon Soler, Antoni Canals o la primera traducció de la *Vida de Santa Caterina de Sena*. Encara

recordem com ens demanava que li microfilmàrem els manuscrits d'Eiximenis i d'altres, com aprofitava cada viatge de recerca per a impartir conferències i classes als professors i alumnes de les nostres universitats i compartir experiències i projectes, sovint inici i camí de noves investigacions i noves perspectives en la nostra ciència.

Voldríem, Curt, que prengueres aquesta miscel·lània d'estudis com un obsequi dels teus col·legues i amics que valoren la teua tasca, la teua aportació i la teua bonhomia, que et portava a enfrontar-te a qualsevol tema nou sense por ni dubtes. Estem segurs que et farà goig que siga editada en terres valencianes, en l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, a les quals tu tantes contribucions has fet, acadèmiques i personals, quan començares a venir en els anys 80, quan ací no teníem ni tradició ni especialistes en la matèria que tu dictaves, que tantes inquietuds crearen. Una bona part dels col·legues que t'estimen no ha pogut contribuir a esta obra per altres compromisos previs, però hi ha volgut estar present des de la *Tabula Gratulatoria*.

En esta miscel·lània està representada tota la filologia catalana, la qual has divulgat pel món amb desenes de ressenyes i ponències en congressos, totes les universitats amb què tu t'has relacionat, les de dins (UA, UAB, UB, UdG, UJI, UOC i UV) i les de fora (Basilea, Binghamton, Toronto i Temple), i una bona part dels col·legues que més has estimat o amb qui més t'has relacionat.

Volem agrair de tot cor la col·laboració de les institucions, universitats, fundacions i projectes de recerca que han fet possible l'edició d'aquest volum, i, en especial, la de l'IIFV.

Per molts anys, amic i col·lega Curt, català de Basilea i suís de València.

LOLA BADIA
EMILI CASANOVA
ALBERT HAUF

ENCONTRE D'AMOR: UN POEMA DE JOAN ESCRIVÀ AL JARDINET D'ORATS

1. A la segona meitat del segle xv, la ciutat de València mostra un aspecte culturalment ric i variat, amb personatges de procedència diversa i d'aptituds i ambicions literàries igualment heterogènies. Amb independència de les lògiques preferències personals i socials, aquest ambient complex facilita les relacions entre escriptors. De fet, aquella situació crea els mecanismes i els fòrums necessaris (certàmens, debats, etc.) per a possibilitar-les, la qual cosa propicia, al capdavall, que el «fet literari» no es redueca a nuclis tancats, limitats a alguns membres amb afinitats ideològiques. Resulta improductiu, per tant, crear apriorismes i mantenir encara la idea de l'existència d'un cercle literari valencià burgès i d'un altre d'aristocràtic fixats, definits i sobretot aïllats, entre d'altres coses perquè aquest escenari no pot donar compte de composicions que podríem considerar «impròpies» d'aristòcrates, per l'estil baix que s'hi utilitza, ni tampoc de peces amb considerable solvència literària creades per les plomes de personatges burgesos, *suposadament* menys preparats i instruïts. És clar que el conreu d'un gènere determinat exigia unes regles de joc més o menys consolidades que calia respectar, independentment de l'origen de l'escriptor i de les preferències —personals o «de grup»— per un tipus de composicions o per un altre; en conseqüència, els canvis i les innovacions, si n'hi havia cap, s'havien de crear i es creaven de fet a partir del model mateix, també a través de mecanismes ben coneguts (*contrafacta*, ironia, burla, paròdia, etc.). L'estil i els elements que s'hi feien servir eren determinats, doncs, no per l'adscripció social de l'escriptor, sinó per una tradició literària que els requeria i els demanava; no per impossibilitat «de classe», sinó per preferències i habilitats. Les afinitats personals degueren crear inevitablement unes xarxes i uns espais preferents, però la vida literària valenciana de la tardor medieval era, per fortuna, més rica i complexa.¹

1. Vegeu algunes reflexions sobre el tema a Martínez Romero (2010).

És en aquest context on hem de situar el noble valencià Joan Ram Escrivà,² mestre racional del Regne des de 1477 (i efectivament entre 1479 i 1501). Es tracta d'un personatge ben conegut, que obtingué el favor i la confiança personal de Ferran el Catòlic, durant el regnat del qual ocupà càrrecs importants. També ens és familiar el nom de la seua esposa, Beatriu de Montpalau, aquella Monpalaua d'Escrivà a la qual Miquel Pèrèç adreçà la seua *Vida de la sacratíssima verge Maria*. Tot i que puga semblar que ens allunyem una mica del tema, paga la pena llegir-ne la carta-dedicatòria, perquè hi podem trobar frases tan sonores com ara (Arronis 2012: 303):

E axí no he cerquat les fulles e flors dels verts camps de la elegant poesia, mas só entrat en lo delitós verger de la sagrada scriptura, on he collit de diversos llibres lo fruyt de aquesta profetosa obra, la qual és intitulada *La vida de la sacratíssima verge Maria*.

El fragment no passaria de ser una mostra de prosa artitzada si no fos perquè conté notables ressons de la lletra i de la concepció literària de les primeres línies del *Parlament o col·lació en casa de Berenguer Mercader* de Joan Roís de Corella,³ una col·lació en què curiosament participà —de nom o de fet— Joan Escrivà mateix. Allà Corella baixava de la sacra Teologia a l'«afable poesia» ovidiana, per tal d'exercitar-se en la «vulgar poesia» catalana; és a dir, abandonava momentàniament els assumptes teològics per reinterpretar en «vulgar» els mites que Ovidi havia escrit en llatí.⁴ En el cas de Pèrèç, aquest renuncia explícitament a la «cerca» en el fons clàssic per limitar-se al terreny religiós. Tanmateix, a més de fer-nos veure de nou les enormes influències de Roís de Corella sobre els coetanis, la dedicatòria constata el complex mapa de les relaciones socials i literàries d'aleshores, amb un Corella que suposadament reescriu un parlament o reunió a casa del noble Mercader en què participa Joan Escrivà, la dona del qual és la destinatària d'un text hagiogràfic que inclou una reflexió que ens reenvia conceptualment, i de nou, a l'obra de Corella.

2. El nom és determinat pel vincle establert per Ferrer Ram, oncle seu, al qual va succeir; altrament, el seu germà, Eiximèn Pérez Escrivà de Romaní, va heretar el vincle Romaní, establert al testament d'Elisenda de Romaní, esposa d'Eiximèn Pérez d'Arenós. Sobre el nostre personatge, vegeu Riquer (1985: 217-222), Garcia Sempere (2002: 44-46), Perea (2007: 185-191) i la revisió profunda d'Ivan Parisi (2008-2009: esp. 66-71). Sobre les relacions entre Joan Ram Escrivà, la seua descendència i els Borja, vegeu encara Parisi (2006-2007). Molt recentment, Agustín Rubio (2014) hi ha aportat noves dades.

3. Com ja vaig indicar a Martínez Romero (2012), abans que Abel Soler (2014) ens descobrís documentalment les relacions familiars entre Corella i Pèrèç. El text del *Parlament* en qüestió és: «De la transcendent celsitud de la senyora de totes les ciències, sacra theologia, devallant ab delitós studi en los florits e verts camps de afable poesia, he llevat les àncores de pereós oci, dexant los ports de reposat scilenci, per stendre les càndides veles, ab plaent exercici, en les baxes entenes de vulgar poesia» (Martos 2001: 237).

4. Per a la interpretació del fragment, mantenen validesa les pàgines de Lola Badia (1988: 153-154).

El *Parlament o col·lació* no fou l'única obra de perfil corellà en què Escrivà intervingué, ni tampoc l'única vehiculada en l'«elegant stil» que pertocava a un assumpte mitològicovidia. Tornem a trobar els noms de Corella i Escrivà a *Lo johí de Paris*, en què al primer se li demana escriure l'«al·legoria» de la història mitològica que desenvolupa el segon a partir dels textos clàssics. El cas és que la tria estilística i temàtica que l'autor practicà en aquestes proses, tan marcada i notable, ha privilegiat el seu estudi en detriment del d'altres obres, com ara les incloses —com *Lo johí*—, en el manuscrit *Jardinet d'orats*: la col·laboració amb Bernat Fenollar en la *Contemplació a Jesús crucificat*⁵ i alguns versos profans. Efectivament, al foli 139v d'aquest manuscrit llegim la rúbrica «Encontra de amor fet per mossèn Joan Scrivà ab hunes Cobles de les Catherines», tot i que aquestes darreres *cobles* comencen realment al 140r i ocupen l'espai de la dreta que deixa lliure el text de l'*Encontre*, que acaba en aquest recto; els folis 140v-141r són ocupats únicament per les *Catherines*, a doble columna. Si bé la lletra de la rúbrica no deixa cap dubte quant a l'assignació de l'*Encontre* a mossèn Escrivà, no és tan clara quant a l'atribució de les *Catherines*,⁶ que, a més, semblen afegides aprofitant l'espai disponible després de la còpia de l'altra composició. Per això mateix, no sé si cal atribuir a simple casualitat el fet que Martí de Riquer (1985: 222) explicités l'assignació de les cobles a Escrivà, amb nom i cognoms, sols al final de les pàgines dedicades a l'escriptor en la seua *Història de la literatura catalana*: «Joan Escrivà [...] que escriví les àgils i populars cobles de les Catherines».⁷ Sense aturar-se a fer cap altra valoració sobre les diferències enormes d'aquesta obra respecte a les altres d'Escrivà, sí que indicava allà mateix que constaven de «trenta cançonetes de cinc versos que acaben sempre amb el refrany "Tala la volem" (o sia "tal la volem")» i també encertava a destacar-ne l'«origen o inspiració popular». Més clar ha estat Josep Romeu (2000: 122) quan, després d'editar-ne les nou primeres cobles i el refrany, afirmava que la composició «figura anònima a l'expressat manuscrit [*Jardinet d'orats*]. Però perquè va immediatament després d'una obra de Joan Escrivà, ha estat atribuïda a aquest poeta valencià». Tot i que ben bé no va físicament després de l'obra d'Escrivà, sinó en paral·lel, cal adherir-se a la declaració d'anonimat de la peça, a partir de l'absència d'autoria explícita

5. Edició de Garcia Sempere (2002: 419-446). Tinc dubtes sobre la seua participació, amb Fenollar, en la redacció de l'*Obra sobre un deport de la Albufera*, indicada, entre d'altres, per Ferrer i Bigné (1873: 49).

6. En contra de l'opinió de Milà (1890: 224). Joan-Lluís Marfany (1978: 73-74) tampoc no va dubtar a atribuir-les a Escrivà i a incloure-les dins d'un apartat del seu llibre dedicat a les composicions de poetes cultes que «imiten les cançons populars».

7. Unes pàgines abans es limitava a afirmar: «Al Jardinet d'Orats, on són copiades llurs *Cobles* sobre Jesús crucificat, hi ha una rúbrica que diu: "En contra d'amor, fet per Mossèn Joan Escrivà, ab unes cobles de les Catherines", i als mateixos fulls es barregen les dues composicions enunciades amb aquests mots» (Riquer 1985: 217).

i sense ambigüitats, però també atenent als hàbits de treball del copista⁸ i a la manca destacable de continguts i formalitzacions cultes en aquelles estrofes, més «esperables» en la ploma d'Escrivà.

Descartada, doncs, l'autoria de les *Cobles de les Caterines*, dedicaré les pàgines que segueixen a l'anàlisi de *l'Encontre d'amor*. L'obra ha merescut una edició completa actual a cura de Martí de Riquer,⁹ inclosa en un article seu destinat a provar la identitat del *comendador* Escrivà,¹⁰ no identificable amb el nostre Joan (Ram) Escrivà. No hi va fer, però, cap interpretació literària del poema en qüestió.¹¹

2. *Encontre d'amor* és, per tant, l'única obra en solitari d'Escrivà i la seua composició més profana i lingüísticament menys artitzada. No hi trobem, efectivament, els recursos propis de la prosa de les col·laboracions amb Corella, ni els continguts religiosos de la *Contemplació*. L'argument essencial, bàsic, va ser enunciat per Riquer mateix: «El poeta puja a la casa, entra a la cambra de la dama, la saluda genoll a terra, ella l'abraça i el besa i segueix una escena d'amor» (Riquer 1985:217). Dit així, lògicament no s'arriben a copsar els pocs o molts valors literaris de la peça. Llegim-la primer, doncs, segons una edició pròpia, feta damunt el manuscrit i que té en compte l'edició riquieriana anterior:

/139v/ *Encontra de amor* fet per mossèn Joan Scrivà, ab hunes *Cobles de les Catherines*

Pessant jo per l'anconrada
de ma bella anamorada,
viu-la star molt desdeyosa,
de gràcia no freturossa,
alt en una finestra,
tenint en la mà sinestra
un ram poch, qui odorave.
De gran tros luy me mirave

5

8. Capaç d'aprofitar els espais buits amb materials literaris a la seua disposició, com ha mostrat Turró (1992).

9. Un segle abans, Antoni Bulbena ja n'havia publicat una als seus *Consells e faules e altres lligendes del bon temps de nostra llenga materna*, Barcelona, Impremta «La Acadèmica», 1904, i tenia transcrits els versos de les *Caterines* (llegible a Bul. 115 (ms), de la Biblioteca de Catalunya) per a una futura edició. Ho indica puntualment Turró (1992: 9-10).

10. Riquer (1993: 108-109). També s'hi inclouen les *Caterines* (*ibid.*: 109-113).

11. En aquella ocasió, Riquer identificava el *comendador* amb Pere Lluís Escrivà, una hipòtesi que, com sabem, ha estat darrerament rebutjada per Ivan Parisi (2009), que argumenta a favor de Baltasar Escrivà de Romaní. A propòsit d'aquesta darrera identificació, Oscar Perea (2012: 295) ha comentat molt recentment que «pese a lo atractivo de la hipótesis, presenta el problema de no tener ninguna relación con ambientes líricos y literarios de la época». Encara hi perviuen, doncs, nombrosos dubtes.

mostrant¹² de mi haver grat,
de hon, ab gran humilitat, 10
ffiu-li jo gran reverència,
a danotar la potència
que ves mi Déu li à dada.
Ella, ab veu quax alterada,
dix-me: «Muntau, graciós, 15
que jo vul parlar ab vós
de un fet que us damanaré».
—«Senyora, jur-vos, ma fe,
ab strema voluntat
conpliré vostro optat, 20
ab gran cor he trempament».
Conplí prest son manament.
Ab tres salts pugí l'ascala,
una ascala molt alsada. /140ra/
Entri-me'n dins una canbra, 25
on la trobí abilada
en manera agraciada
e ab senyal de senyoria.
Ffiu prest lo que ffer devia,
ffiquant mon genol per terra. 30
Ela-m pres per la mà squera
e, rient, féu-me alsar
e comensà'm de abraçar.
Una gran pessa saguem,
que naguns parlar no poguem, 35
tant astàvem alterats¹³
he de seny foragitats.
Aprés m'aymia, ab cor ferm,
comensà'm dar besos strems,
dient-me sa fasomia: 40
«Vós sols sou la mia vide.
De tot sia complida¹⁴
vostra amor e-l¹⁵ gran delit,
pus devant mon sperit
tinch a vós, al qual tant am». 45
E besà'm de continent,
d'on restí no poch content.

12. Al ms., «mostrar».

13. Al ms., «alter alts», amb la darrera «l» ratllada. Riquer ja llig «alterats».

14. Segueix «vostra» ratllat.

15. Al ms., «del», amb la «d» cancel·lada.

3. Com resulta perfectament visible, es tracta d'una composició de 47 versos en aplegats de 7 síl·labes, amb alguna irregularitat, ja que els vv. 23-25 i 38-39 rimen en assonant i el 40 i el 45 són blancs. Parramon (1992: 234) constata l'ús del mateix sistema sols en dues composicions més: en un sermó anònim inclòs entre aquells amb fragments rimats detectats per Aramon a BC, ms. 479, i en la *Sentència* de Fogassot, a BNParís, esp. 225 (*Cançonier d'obres enamorades*). En qualsevol cas, Escrivà és capaç de donar al poema una especial agilitat rítmica i certa cadència i gràcia, que s'adiu completament amb el tema. Certament, en contra del lirisme dilatori i retardant en general de les composicions poètiques amoroses, *L'Encontre* descriu amb trets precisos el desenvolupament del procés amorós, amb un *tempo* ràpid, d'acord amb allò que podríem esperar més d'un relat que no d'una peça lírica. L'elecció mètrica ve condicionada, doncs, per un contingut que defuig al màxim la descripció i l'anàlisi dels sentiments dels dos personatges, de l'enamorat i de la dama.

Els primers versos no deixen cap mena de dubte respecte a l'atmosfera cortesa que Escrivà vol donar al poema. El jo poètic passeja per «l'anconrada» de l'enamorada, és a dir, volteja per la casa de la dama tot esperant el benefici, la recompensa del seu servei amorós. És aleshores quan la veu «alt en una finestra». El recurs a la utilització de la finestra com a quadre que emmarca el personatge objecte de l'amor o l'activitat amorosa és ben conegut en la tradició literària occidental. El descobriment casual per part d'algú d'un acte o persona a través d'una obertura, o l'exposició voluntària de persones i actes a la visualització d'un tercer, també foren motiu —és cert— de més d'un comentari negatiu de moralistes i de predicadors. En aquest sentit, convé recordar les paraules del franciscà Francesc Eiximenis¹⁶ un segle abans d'Escrivà, quan rememorava el càstig exemplar que, segons Titus Livi, donava l'emperador Arcadi a aquells homes que anaven per les viles «ab lo cap levat a les finestres per mirar les fembres», amb finalitats clarament libidinoses. Lògicament, també eren objecte de reprensió les dones que esperaven i esguardaven des de la finestra els passejos d'enamorats reals o possibles. De fet, en les primeres dècades del segle XVI, i a la mateixa ciutat de València, el notari Andreu Martí Pineda, encara aconsellava a un casat que «les finestres tinguen clau» (Gimeno & Pitarch 1982: 162),¹⁷ per tal de tancar-les a les mirades poc innocents. El motiu, per tant, tenia vigència

16. Eiximenis (1986: 210): «Manà encara lo dit emperador [Arcadi] que tot hom generós qui públicament ribaldegaria o yria per vila o per ciutat sodegant muller de camí, o cantant, o mengant, de nit o de dia, anant per lochs públics, o ab lo cap levat a les finestres per mirar les fembres, que per a tostemps fos exellat del loch on aytais coses faria e perdés mig estament de sa generositat, fins que per l'emperador fos restituhit a son grau».

17. Sobre aquest tema, vegeu Martínez & Mico (1989-1990: 231-232). Encara en el segle XVI, mossèn Jaume Siurana, en la seua intervenció a la *Disputa de viudes i donzelles*, hi fa servir el tòpic per a desprestigiar les donzelles: «Deixau les fadrines, que [...] són tan amigues d'estrado i finestres» (Pitarch & Gimeno 1982: 130).

i diverses possibilitats de desenvolupament en la literatura que, en castellà¹⁸ i en català, es conreava a la València del període en què més o menys era actiu Escrivà, independentment de l'ús que hom en fes.

Un altre element destacable d'aquesta visió de la dama a la finestra que ens proporciona l'*Encontre*, i igualment retrobable en la llarga tradició cortesa, és el ram que la dama sosté en la mà esquerra, la mà incontaminada.¹⁹ En *Lo procès de les olives* (1497) trobem uns versos en boca de Jaume Gassull que ens recorden que el «ramellet» era un regal de la dama a l'enamorat en temps antic, passat: «Car no és lo temps qual ésser solia / [...] / i ab un ramellet i ab una floreta, / que us dava la dama, restàveu content» (Gimeno & -Pitarch 1988: 95). Una intervenció d'Hipòlit al *Tirant lo Blanch* encara ens aporta més informació sobre el tema: «Car la donzella, com tenia algun enamorat e lo amava en strem grau, dava-li un ramellet de flors ben perfumat» (Hauf 2004: 953).²⁰ Dit altrament: la dama que ens presenta Escrivà segueix les convencions de l'amor *antic* en tenir a la mà un signe (un «ram poch, qui odorave») de voler amar «en strem grau». El suggeriment eròtic, més o menys visualitzat, forma part del procés mateix de literaturització de l'amor i simbòlicament pot avançar-nos indicis d'allò que s'esdevindrà després.

La *visio* està, doncs, completada, i amb ella la primera d'aquelles cinc línies més clàssiques de l'amor que ja corrien en els segles III i IV ens els escrits de Pomponi Porfirio o Eli Donat: *visus, alloqui, tactus, osculi, coitus* (Friedman 1965). També s'hi veu la voluntat necessària per a la prossecució del procés amorós, quan la dama, amb la mirada, sembla que ofereix esperances a l'enamorat («De gran tros luy me mirave / mostrar de mi haver grat», vv. 8-9). En aquest cas, el que s'executa és el primer graó de l'amor, però ara segons la coneguda parcel·lació d'Andreu el Capellà: «*Ab antiquo* quatuor sunt gradus in amore constituti distincti. *Primus in spei datione consistit*, *secundus in osculi exhibitione*, *tertius in amplexu fruitione*, *quartus in totius personae concessione finitur*» (Capellanus 1985: 86, cursiva meua). Al capdavall, Escrivà anirà adjudicant aquells elements més representatius de l'amor antic als seus personatges i a les accions que desenvolupen, sense renunciar —si és el cas— al contrast, a la caricatura o a la paròdia d'aquests mateixos elements. Ho veiem tot seguit, quan, tal com

18. Per exemple, en uns coneguts versos de Juan Fernández de Heredia («¿Quién no terná por partido»), en els quals recrimina graciosament les mostres públiques d'afecte d'un matrimoni ben compenetrat, que qualsevol pot veure a través de la finestra de la casa (Fernández de Heredia 1955: 126-127).

19. El ram florit com a signe de l'amor apareix igualment en uns bells versos de Joan Berenguer de Masdovelles, ara en possessió de l'enamorat: «Las!, fort me dolch he molt me vau plenyen, / Pel ram que port de tan punyens odors, / Pus es guarnits de tals fuyles e flors, / Que-m ffay eres llenguir molt soptamen, / Car ja no pusch a trista mort guendir, / Si per vos no, qui l'avets fayt florir / Dins en mon cor, qui-m podets far esmenda / Del pessat, sol vostre merçe m'atenda» (Aramon 1938: poema 10, vv. 25-32).

20. He comentat aquests i altres fragments semblants en Martínez Romero (2013).

pertoca a l'amant cortès, l'enamorat de *l'Encontre* es mostra humil, submís, lligat per vincles invisibles a la dama («la potència / que ves mi Déu li à dada», vv. 12-13), a qui demostra acatament mitjançant una «gran reverència» (v. 11), signe de vassallatge i d'obediència. En contestació a aquesta conducta, la dama li demana de pujar per «parlar ab vós». Si no existís la *Tragèdia de Caldesa* de Roís de Corella, pensariem que hi ha una simple progressió cap a la segona línia de l'amor, *l'allocutio*, però el «Muntau, graciós, / que jo vul parlar ab vós / de un fet que us demanaré» (vv. 15-16), amb aquell cridaner «graciós» que ens regala la dama, «sona» massa a la Caldesa corellana capficada en afers eroticoamorosos.

La sospita d'una desviació de *l'Encontre* des del punt inicial cap a terrenys més físics i menys sentimentals es confirma a continuació, en el següent pas de l'enamorat: «ab tres salts pugí l'ascala [...] Entri-me'n dins una cambra, [...] Fiu prest lo que ffer devia» (vv. 23-29). El codi es troba ací manifestament burlat, amb l'explicitació de l'acció i l'expressió pròpia d'una cita de *fabliau*, amb l'aparició d'ingredients habituals de la literatura de situació. I això s'aconsegueix presentant un enamorat a mitjan camí entre el que formula Guillaume de Lorris (*Roman de la rose*, vv. 2513 i ss.), és a dir, un personatge tímid i reservat, que volta la casa de l'amada i espia per les fenedures, i aquell altre ovidià de *l'Art amatori* (II, 237-246), al qual s'aconsella d'escalar i introduir-se a la cambra de l'amada. L'escena de *l'Encontre*, amb la reverència inclosa, respira aires de *fabliau* líric,²¹ de barreja d'elements de l'amor d'arrel cortesa i vehiculacions pròpies de la millor paròdia, amb un amant que vol correspondre com a vassall els requeriments de *l'aymia*. Els «tres salts» amb què ell puja prestament a la cambra de la senyora simbolitzen tot d'una l'acompliment de tres graus de l'amor segons les *quinque lineae amoris*. La rapidesa de l'ascensió s'identificaria clarament amb la celeritat en l'obtenció de la satisfacció. I això, la promptitud en la consecució dels graus, posa encara més en evidència les defallences del codi o, si voleu, les contradiccions flagrants entre el comportament dels dos personatges i els codis respectius: mentre que, per a ella, ell és «graciós» i el vol per al benefici carnal, per a ell, la finestrella és la seua «aymia»! Resulta igualment impròpia, en aquest context, aquella altra reverència de l'enamorat, «ffiquant mon genol per terra» (v. 30), que recorda de nou, per excessiva i desproporcionada, aquella que ofereix Caldesa al seu enamorat després de la relació carnal (Rico 1984: 25):

féu-li present la senyora de una tan loçana e homil reverència,
que sol la gonella féu estalvi lo seu genoll esquerre no toquàs la

21. És un concepte que va fer servir Dronke (1978: 148) per a definir les composicions més agosarades de Guillem de Peiteu. Dronke mateix s'encarrega de desmitificar la concepció monolítica i absolutament unidimensional de la literatura dels trobadors, tot ressaltant els aspectes creatius de la subversió, l'alteració i la combinació dels codis.

dura terra, senyalant ab la sua bella cara tristor no pocha de la sua absència

Al remat, la dama del poema d'Escrivà «m pres per la mà squera» —aquella que, recordem-ho, sostenia el ram amorós i petit— «e, rient, féu-me alsar / e comensà'm de abraçar» (vv. 32-33); després, «m'aymia, ab cor ferm / comensà'm dar besos strems» (vv. 38-39). L'adjectivació mostra l'alta sensualitat del comportament, amb l'abraçada (*tactus*) i el bes (*osculi*), que clarament anticipen la transició cap a l'*actus/coitus*, tal com ja preveïen moralistes com Eiximenis, Alà de Lille o Joan de Salisbury.²² El bes, la quarta línia de l'amor, és testimoni de l'amor recompensat i marca l'experiència sensual de l'amor cortès.²³ En aquest sentit, preludia inevitablement el contacte últim, la realització plena de l'amor. Aquesta «extremitud» dels besos i de les abraçades coincideix novament amb aquella altra que ens presenta la Caldesa de Corella (Rico 1984: 24):

veure la tant estimada donzella, que, partint-se de una cambra, gest,
paraules, abraçar, ab altres mostres de amor estrema, de honestat
enemigues, a un enamorat presentà la figura

Ara bé, com resulta relativament normal en la narració dels esdeveniments cortesos des d'època primerenca, s'imposa una contenció relativa en la descripció de l'*actus*, per tal d'evitar el blasme o la reprensió a la *dama*.²⁴ Dos versos d'Escrivà són suficients per a explicitar la culminació del procés: «De tot sia complida / vostra amor» (vv. 42-43). I, ben mirat, no és estrany que s'hi arribi, vista l'excitació dels dos amants, «alterats / he de seny foragitats» (vv. 36-37). Menys habitual és trobar descripcions o referències cultes a «encontrades» amoroses com aquestes de *l'Encontre*, amb resultats tan favorables, fora de l'esfera de la poesia satírica o burlesca, dels maldits, de les albes o de la pastorel·la trobadoresca i els seus epígons. I més encara si és el personatge femení qui proposa la trobada. Certament, quatre segles abans d'Escrivà, el responsable dels *Carmina Riuipullensia* ja havia transcrit un poema («Si uera somnia forent que somnio») emmarcat en un ambient-esquema de pastorel·la, en el qual el jo líric vivia en somnis unencontre amorós en què la dona proposava el «solutium» i ell l'acceptava («Post illud dulcius secretum compleo») (Moralejo 1986: 202-214). Dins del mateix segle xv en què escrivia Escrivà, el mallorquí Jaume

22. Vegeu Renedo (1992). Com ens ensenya Mateu de Vendôme, tampoc cal ser tan estrictes a l'hora d'incloure els besos i els abraçaments en dos nivells perfectament delimitats (cf. Friedman 1965: 171).

23. Són paraules manllevades de Cropp (1975: 372).

24. Per a explicitar més detalls de l'*actus* sense caure directament en l'ofensa a la dama, hauria estat necessari que Escrivà hi remaqués més encara els tons paròdics i burlescos o rebaiés la categoria social del personatge femení. Potser convé recordar l'assiduitat amb què els autors dels maldits emfasitzaven la luxúria excessiva de les seues víctimes, com un ingredient més del gènere.

d'Olesa, estudiant de dret probablement a Bolonya, transcrivía el conegut *Gentil dona*, *gentil dona*,²⁵ versió primerenca del romanç de la dama i el pastor que ens presenta una dona que pren la iniciativa i ofereix el seu cos a un *escudero* («Thate, escudero, este cuerpo, — este cuerpo a tu plazer, / las tetillas agudillas — qu'el brial quieren fender») i un pastor que rebutja l'oferiment tot excusant-se perquè «la muller tingo fermosa, — fijas he de mantener, / el ganado en la sierra — que se me ua a perder». Olesa hi desenvolupava un argument que capgirava la distribució de funcions dels personatges de la pastorel·la trobadoresca clàssica.²⁶ Ara bé, si buscàvem algun element comú entre les obres d'Olesa i d'Escrivà, és clar que no hauríem de trobar-lo en la solució final de la narració, en les conseqüències de l'encontre, ni en l'esquema conceptual en què s'emmarca (pastorel·la / línies amoroses), sinó més aviat en el protagonisme del personatge femení i en el recurs — poc sorprenent— a motius i a esquemes retrobables en la tradició culta, independentment de l'originalitat i genuïtat i del tractament posterior que s'hi fa,²⁷ molt divers en els dos casos.

Amb uns detalls precisos, Escrivà ha estat capaç de descriure amb nitidesa la progressió d'un amor excessivament marcat per notes discordants. La declaració ràpida, el moviment de recompensa immediat de la dama, sense reserves i sense dilacions, sembla portar-nos al terreny de la «fina humor». Això i tots els altres complements, com l'escena anterior de l'amant que ascendeix acceleradament els graons d'una escala²⁸ fins poc abans sols intuïda i que fa aquella

25. El poema fou editat per Ezio Levi l'any 1927 i posteriorment en Catalán (1977-1978: 23-30). Agraesc a Virginie Dumanoir que m'haja cridat l'atenció sobre el poema i sobre aquesta referència bibliogràfica.

26. A propòsit de les més que evidents connexions entre *Fontefrida* i «Gentil dona», Rico (1990: 1-32) postulava que els versos de «Gentil dona» que semblen calcats de l'altre romanç devien ser presos de *Fontefrida* en una fase de la seua difusió anterior als testimonis que posseïm (del xvii). Ara bé, el que més m'interessa no és la direcció de la dependència textual, sinó les causes que, per a Rico, l'explicaven: «contaminación particularmente explicable por el común esquema de pastorela y por la coincidencia en el rechazo del personaje que solicita al otro» (p. 5; cursiva meua). També hi destacava les fonts cultes de la composició, que justifiquen i expliquen «las *proprietates* de la tórtola de *Fontefrida*» (p. 32), unes fonts que conviuen sense massa estridències dins els versos del *Romancero*.

27. En aquest sentit, considere interessant l'opinió d'Aubrun quan indica «le caractère burlesque de la composition» (Aubrun 1983: 6) i la més que probable circumstància que Olesa haja manipulat el romanç que transcriu. De tota manera, és difícil avaluar-ho, entre altres coses perquè no ens n'han pervingut els precedents.

28. Els graons i l'escala com a metàfora de l'ascensió i culminació sexual són ben presents en la tradició literària, i molt particularment i visible —és clar— en contextos volgudament satírics o explícitament sexuals. Sols cal llegir els versos de Lluís de Peguera (editats per Francesc Gómez, en Rialc [Rao 131.1]) en què es descriu la visita a un prostíbul. Les metàfores dels escalons («Jo crech sapiau la casa / dels xxii escalons/ hon solen jugar d'espasa», vv. 1-3) i de la porta oberta (v. 10), juntament amb la grogor de la cara com a signe fisiològic resultant de la satisfacció («Ella grogua e jo groch / fform axits de la buguada» vv. 109-110) i la demanda ridícula de consell al «Germà Vicenç» (v. 118), no deixen cap mena de dubte respecte al tema i a les intencions satíricoburlesques del poema. La visita prostibularia com a base per a la crítica a l'amor cortès fou igualment aprofitada per Pere Torroella en «Doleu-vos, enamorats» (Rodríguez Risquete 2011: 1, 340-348, on l'editor ja assenyala les vinculacions possibles entre aquesta composició i la de Peguera).

gran reverència que desentona estrepitosament en un ambient d'abraçades i riotes de la dama, delator d'un erotisme poc dissimulat. En contra de tantes i tantes dames cantades per trobadors i poetes de cançoners, la nostra ni vol ni pretén ajornar la trobada amorosa. L'ús d'elements de tradició culta en una direcció i en un context divers d'aquell que s'espera, el contrast entre el ritme pautat per les línies de l'amor i la immediatesa amb què els amants el practiquen, ens parla d'una composició redactada per un escriptor amb bagatge i habilitats literàries.

4. Certament, a l'hora d'avaluar i d'interpretar la composició d'Escrivà, resulta inevitable la referència tant als derivats i epígons més o menys actualitzats de la *fin'amors*, com a les obres dels escriptors valencians. Perquè, posats a buscar relacions, si Gassull practicava la paròdia de l'alba en el començament de *Lo somni de Joan Joan* o l'anònim autor del *Col·loqui de dames* —per cert, també transcrit al *Jardinet d'orats*— capgirava la *descriptio puellae* clàssica en la descripció del personatge de la casada,²⁹ ¿no podia fer servir Escrivà unes estratègies semblants a les dels seus coetanis? I és lògica la pregunta, ateses les relacions que l'autor mantenia amb escriptors com Fenollar o Corella. Com ja hem vist, sembla haver en l'*Encontre* més que simples indicis d'una lectura «latent» de la *Tragèdia de Caldesa*, això sí, focalitzada en els fragments que mostren la reconversió i la subversió del codi amorós. La figura de Caldesa és pressentida. Certament, si Escrivà hi va aprofitar l'obra, va llegir-la com l'expressió literària d'un exercici de manipulació, contraposició i juxtaposició de codis diversos, i no sols amorosos, sinó també estilístics i conceptuals. L'escenari de l'*Encontre* era tot un altre, sense competències masculines i sense referències espaciotemporals concretes, però sí amb elements típics d'un joc de contrastos. També era diferent la ritualització del procés amorós; en el cas d'Escrivà, amb la formulació explícita de les línies de l'amor, en aquella direcció lúdica que ja podíem llegir segles abans, per exemple en algun pas del poema 154 dels *Carmina Burana*, dedicat al retrat de Cupido.³⁰

Novament, doncs, tant la història externa, com l'anàlisi interna de les composicions de l'època, s'entossudeixen a presentar un panorama valencià

29. Vegeu Martínez Romero (2011: 111-112).

30. Sobre el poema en qüestió, vegeu la contribució recent de Carracedo (2011), on podem llegir els versos que ens interessin: «Quod sunt quinque modi, — quibus associamur amori: / Visus; colloquium; — tactus; compar labiorum / Nectaris alterni — permixtio, commoda fini; / In lecto quintum — tacite Venus exprimit actum». També hi ha abundós material de lírica amorosa mediollatina en el ms. Ripoll 74 de l'Arxiu de la Corona d'Aragó (els *Carmina Riuipullensia*), com ara el poema «Dulcis amica mei, ualeas per secula multa», on s'aprecien referències a les línies de l'amor («si queris quid uolo, uellem / tactum, non factum, dulcis amica mei», vv.13-14). És clar que ben d'hora ja hi havia unes altres lectures de les *quinque lineae amoris* i aprofitaments i desenvolupaments diversos de les circumstàncies al voltant de l'encontre amorós.

de la tardor medieval molt més ric i complex que aquell que havíem assumit. Al capdavant, fins i tot una figura de la importància social de Joan Escrivà era capaç de seguir les coordenades corellanes sense que li feren nosa altres exercicis (religiosos, paròdics, burlescos ...) practicats per altres contemporanis. Exemplifica, en part, la diversitat d'ambicions i de pràctiques literàries a la València de les darreres dècades del xv, si més no aquella que oscil·la entre la prosa mitològica artitzada i els jocs poètics de temàtica religiosa i profana.³¹

TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO
Universitat Jaume I
Institut d'Estudis Catalans

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARAMON I SERRA, R. ed. (1938), *Cançoners dels Masdovelles (Manuscrit n.º 11 de la Biblioteca de Catalunya)*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans/ Biblioteca de Catalunya.
- ARRONIS LLOPIS, Carme (2012), «*La vida de la sacratíssima verge Maria de Miquel Peres: estudi i edició*», tesi doctoral de la Universitat d'Alacant, dirigida per M. Garcia Sempere.
- AUBRUN, Ch. (1983), «Le romance "gentil dona gentil dona". Une énigme littéraire», *Iberoromania*, 18, pp. 1-8.
- BADIA, Lola (1988), *De Bernat Metge a Joan Roís de Corella*, Barcelona, Quaderns Crema.
- CAPELLANUS, Andreas (1985), *De amore. Tratado sobre el amor*, ed. d'I. Creixell Vidal-Quadras, Barcelona, Festín de Esopo / Quaderns Crema.
- CARRACEDO, J. (2011), «Una descripción de Cupido en los *Carmina Burana* (CB 154)», dins M. J. Domínguez et alii (eds.), *La palabra en el texto. Festschrift für Carlos Buján*, Universidade de Santiago de Compostela, pp. 21-30.
- CATALÁN, D., dir. (1977-1978), *La dama y el pastor: Romance. Villancico. Glosas*, Madrid, Gredos («Romancero tradicional de las lenguas hispánicas», 10).
- CROPP, Glynnis M. (1975), *Le vocabulaire courtois des troubadours de l'époque classique*, Ginebra, Droz.
- DRONKE, P. (1978), *La lírica en la Edad Media*, Barcelona, Seix Barral.
- EIXIMENIS, Francesc (1986), *Dotzè llibre del Crestià*, II, 1, ed. de C. Wittlin et alii, Girona, Col·legi Universitari de Girona / Diputació de Girona.
- FERNÁNDEZ DE HEREDIA, Juan (1955), *Obras*, ed. de Rafael Ferreres, Madrid, Espasa-Calpe.

31. Un esbós molt primerenc del tema desenvolupat en aquest article va ser exposat al III Congrés Internacional de l'associació Convivio, celebrat a Lisboa (3-5 de desembre de 2012).

- FERRER I BIGNÉ, R. (1873), *Estudio histórico-crítico sobre los poetas valencianos de los siglos XIII, XIV y XV*, València, Imp. de J. Rius.
- FRIEDMAN, L. J. (1965), «Gradus Amoris», *Romance Philology*, 19, pp. 167-177.
- GARCIA SEMPÈRE, Marinela (2002), *Lo Passi en cobles (1493)*. *Estudi i edició*, València/Barcelona, Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GIMENO, L. & V. PITARCH, eds. (1982), *Poesia eròtica i burlesca dels segles XV i XVI*, València, Editorial 314.
- (1988), *Lo procés de les olives. Lo somni de Joan Joan*, València, Editorial 314 («L'Estel», 6).
- HAUF, A. ed. (2004), *Tirant lo Blanch*, València, Tirant lo Blanch.
- MARFANY, J.-L. (1978²), *Poesia catalana del segle XV*, Barcelona, Edicions 62.
- MARTÍNEZ ROMERO, Tomàs (2010), *La literatura profana antiga i el Cançoner satíric valencià*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- (2011), «La broma eròtica en el segle XV: elements per a una anàlisi comparativa», dins G. Colón & S. Fortuño (eds.), *Humor i literatura: ridentem dicere verum*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, pp. 103-124.
- (2012), «Miquel Pèrec i la posteritat de Corella», *Revista de Literatura Medieval*, 24, pp. 193-210.
- (2013), «L'amor transformat en la literatura de la València tardomedieval», dins *Ciutat de l'amor: scrivere la città, raccontare i sentimenti. Atti del X Convegno Internazionale dell'Associazione Italiana di Studi Catalani (Verona, 23-25 febbraio 2012)*, Torino 2013.
- MARTÍNEZ ROMERO, T. & I. MICÓ (1989-1990), «Realitat i ficció al Cançoner satíric valencià», *BRABLB*, XLII, pp. 227-275.
- MARTOS, J. L., ed. (2001), *Les proses mitològiques de Joan Roís de Corella*, Barcelona/València, Publicacions de l'Abadia de Montserrat / Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana.
- MILÀ, M. (1890), *Resenya històrica y crítica dels antics poetas catalans*, dins *Obras Completas*, vol. 3, Barcelona, A. Verdaguer.
- MORALEJO, José-Luis, ed. (1986), *Cancionero de Ripoll - Carmina Riuipullensia*, Barcelona, Bosch.
- PARISI, Iván (2006-2007), «La famiglia Escrivà parente dei Borgia: Àngel Escrivà, figlio del maestro razionale del Regno di Valencia, compagno di studi di Cesare e Giovanni Borgia», *Revista Borja. Revista de l'Institut d'Estudis Borgians*, 1, pp. 103-119.
- (2008-2009), «Els Escrivà, parents dels Borja: una continuació», *Revista Borja. Revista de l'Institut d'Estudis Borgians*, 2, pp. 55-79.
- (2009), «La verdadera identidad del comendador Escrivà, poeta valenciano de la primera mitad del siglo XVI», *Estudis Romànics*, 31, pp. 141-162.
- PARRAMON I BLASCO, Jordi (1992), *Repertori mètric de la poesia catalana medieval*, Barcelona, Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

- PEREA RODRÍGUEZ, Óscar (2007), *Estudio biográfico sobre los poetas del Cancionero General*, Madrid, CSIC.
- (2012), «Las rúbricas cancioneriles y la identificación de poetas de los siglos xv y xvi», dins Aviva Garribba (ed.), *Rumbos del hispanismo en el umbral del Cincuentenario de la AIH. Vol. 11: Medieval*, Roma, Bagatto, pp. 288-295.
- RENEDO, Xavier (1992), «Quin mal és lo besar? (Literatura i moral al voltant de la quarta línia de l'amor)», *Caplletra. Revista Internacional de Filologia*, 13, pp. 99-116.
- RICO, F. (1984), «Imágenes del Prerrenacimiento español: Joan Roís de Corella y la *Tragedia de Caldesa*», dins F. Gewecke (ed.), *Estudios de literatura española y francesa: siglos xvi y xvii. Homenaje a Horst Baader*, Frankfurt a.M., Vervuert, pp. 15-27.
- (1990), «Los orígenes de *Fontefrida* y el primer romancero trovadoresco», dins *Textos y contextos. Estudios sobre la poesía española del siglo xv*, Barcelona, Crítica.
- RIQUER, Martí de (1985), *Història de la literatura catalana*, vol. 4, Barcelona, Ariel (4 ed.).
- (1993), «Los escritores mossèn Joan Escrivà y el Comendador Escrivà», *Cultura Neolatina*, 53/1-2, pp. 85-113.
- RODRÍGUEZ RISQUETE, F., ed. (2011), *Pere Torroella, Obra completa*, Barcelona, Barcino, 2 vol.
- ROMEU, Josep (2000), *Corpus d'antiga poesia popular*, Barcelona, Barcino.
- RUBIO VELA, Agustín (2014), «Circunstancia familiar y entrada en la vida política del joven poeta valenciano Joan Escrivà (1461-1462)», *Scripta*, 3, pp. 46-70.
- SOLER, Abel (2014), «Joan Roís de Corella i Miquel Peres: relacions familiars», *Revista de Cancioneros, Impresos y Manuscritos*, 3, pp. 132-156.
- TURRÓ, J. (1992), «El ms. 151 de la Biblioteca Universitària de Barcelona (*Jardinet de orats*). Descripció i estudi codicològic», *Boletín Bibliográfico de la Asociación Hispánica de Literatura Medieval*, 6/1 (1992), pp. 1-55. [«Cuaderno Bibliográfico», 5.]

ÍNDIX GENERAL

LOLA BADIA, EMILI CASANOVA & ALBERT HAUF, Pròleg.....	7
AUGUST BOVER I FONT, Curt J. Wittlin, nota biogràfica i bibliogràfica...	9
JULIO TORRES-RECINOS, Curt Wittlin: erudición, trabajo y calor humano...	29
RAFAEL ALEMANY FERRER, Els elements d'articulació interna en les proses mitològiques de Joan Roís de Corella	33
LOLA BADIA & JAUME TORRÓ, Ambient internacional i cultura de cort al <i>Curial e Güelfa</i> : primer suplement a l'edició de Quaderns Crema 2011	51
LLUÍS BRINES, Eiximenis i la ciència.....	67
LLUÍS CABRÉ & JAUME TORRÓ, La data de naixement de Bernat Metge i d'Andreu Febrer, notaris i escriptors	81
ROSANNA CANTAVELLA, Expressions multiplicatives en textos catalans medievals.....	87
ANTÒNIA CARRÉ, La traducció catalana abreujada del <i>Regiment de sanitat</i> d'Arnau de Vilanova és un abreujament de la traducció de Berenguer Sarriera?.....	103
EMILI CASANOVA, <i>La xàvega dels notaris de 1604</i> : edició i estudi	117
PETER COCOZZELLA, Ekphrasis and the Mirrored Image: The Allegory of Despair in <i>La noche</i> by Francesc Moner, a Catalan Writer of the Late Fifteenth Century	137
GERMÀ COLÓN DOMÈNECH, Entre la llengua i la història: Lluís Revest, valencià exemplar.....	157
MARIA CONCA & JOSEP GUIA, Edicions i paratextos d'obres de finals del segle xv.....	167
MARINELA GARCIA SEMPÈRE, Consideracions al voltant de la transmissió impresa de les obres dels escriptors del segle xv; sobre Miquel Ortigues	189

JOSEPH GULSOY, L'expressió « <i>mo e issa</i> » en la <i>Divina Comèdia</i>	203
ALBERT HAUF, La solució a un enigma: L' <i>Speculum Animae</i> (SA) i L' <i>Ars vitae contemplativae</i> (AV)	221
LLÚCIA MARTÍN PASCUAL, El <i>Llibre del Tresor</i> , compendi de sabers medievals sobre filosofia natural.....	237
TOMÀS MARTÍNEZ ROMERO, <i>Encontre d'amor</i> : un poema de Joan Escrivà al <i>Jardinet d'orats</i>	257
MONTSERRAT PIERA, «E deya que açò devia sobiranament esquivar dona d'orde»: Francesc Eiximenis i les monges a <i>Lo llibre de les dones</i>	271
JOSEP PUJOL, Dues notes sobre la circulació catalana de textos artúrics francesos: el <i>Cligès</i> de Chrétien de Troyes (1410) i <i>La Mort Artu</i> (1319).....	289
XAVIER RENEDO, Idees i prejudicis d'Eiximenis sobre la poesia.....	301
JAUME RIERA I SANS, Un nou manuscrit i una versió aragonesa del «Cercapou».....	323
JOSEP E. RUBIO, Alguns apunts sobre Salzinger com a traductor de Lull.....	333
BEATRICE SCHMID, La semàntica del verb <i>entendre</i> al <i>Dotzè llibre del crestià</i>	341
JILL WEBSTER, Una mirada al tractament dels marginats i mal adaptats en el Regne de València entre 1350 i 1450.....	353
Índex general.....	385

TABULA GRATULATORIA

Archer, Robert
Àrea de Filoloxía Románica, Universidade de Santiago de Compostela
Avenoza, Gemma
Beltrami, Pietro
Bonner, Anthony
Cabré, Miriam
Casanelas, Pere
Coccozzella, Peter
Ferrando, Antoni
Gispert-Saüch, Pilar
Martí, Sadurní
Martos, Josep Lluís
Lleal, Coloma
Massip, Maria Àngels
Mérida, Rafael
Moran, Josep
NACS
Perea-Rodriguez, Òscar
Rasico, Philip
Ratcliffe, Marjorie
Reial Acadèmia de Bones lletres de Barcelona
Ribera Llopis, Juan Miguel
Santanach, Joan
Schib, Gret
Soler, Albert
Taula de Filologia Valenciana
Valero Rubio, Lluís
Vidal Tibbits, Mercedes
Vila Granero, Josep Carles
Wheeler, Max W.